

Sufragi, Mare de Déu del (HIST)

La devoció a la Mare de Déu del Sufragi ha estat un element molt important en la història religiosa dels últims 260 anys de Benidorm. Es va iniciar com una devoció de la gent de la mar de Benidorm però a poc a poc es va difondre primer entre la gent senzilla i després va ser acceptada per les autoritats civils i religioses. Fins i tot, va eclipsar sant Jaume, que des de temps immemorials havia estat el patró de la vila. La festa de la Mare de Déu, celebrada actualment el segon diumenge de novembre, ha esdevingut la més important de les que es commemoren a la nostra localitat. (vegeu **Comissió Festes Majors Patronals ASSOC.**).

Hi ha dos relats sobre l'origen d'aquesta devoció. El primer és el popular, transmés per via oral i carregat d'ingenuïtat i misteri; Orts Berdín el va posar per escrit l'any 1892. El segon relat està basat sobre fets reals, coneguts mitjançant la investigació històrica; l'autor n'és el seu nét, Pere Maria Orts i Bosch.

Segons la tradició popular transmesa de pares a fills, cap als anys 1730-1735, els veïns de Benidorm van observar un estrany vaixell que s'acostava a la platja de Llevant, a la banda més pròxima de la població. Sense haver-hi cap temporal que ho justificara, la nau vingué a encallar tota sola a la mateixa porta de les muralles de Benidorm i va quedar voltada d'un costat. En acudir els veïns, comprovaren amb gran sorpresa que no hi havia cap tipus de tripulació. Pensaren que una epidèmia de pesta l'hauria delmat i que els mariners que no havien contret la malaltia haurien abandonat el vaixell per por al contagi d'una malaltia que aleshores ocasionava una altíssima mortaldat. Les autoritats locals, després de consultar el cas amb les autoritats de Marina, van decidir cremar la nau amb tots els seus pertrets, sense aprofitar-ne res. Tota l'embarcació va quedar reduïda a cendres. Però el foc havia perdonat una cosa per providència especial de Déu, que volia fer al poble de Benidorm un regal inestimable. Es va descobrir dies més tard, quan uns xiquets jugaven a la platja tot cercant objectes de ferro entre les cendres. Però el que trobaren va ser una petita imatge de la Mare de Déu que s'havia salvat de la crema i havia quedat intacta. La notícia del seu descobriment va provocar gran enrenou entre els veïns que van acudir massivament a veure el prodigi. Amb molta veneració, la imatge va ser duta en processó fins a

l'hospital de la vila. Des d'aquell moment començaren a invocar-la com a Mare i Patrona, especialment els malalts de l'hospital que per la seua intercessió curaven de les seues malalties. Va rebre el nom de Mare de Déu del Naufragi en record de la seua miraculosa arribada. La seua devoció es va difondre entre els veïns de Benidorm que des d'ençà porten tots la seua estampa o medalla.

Com els relats populars tenen tendència a ressaltar els aspectes prodigiosos i espectaculars i a ignorar les explicacions racionals, resulta molt legítim preguntar-se que és el que hi ha de vertader en aquest relat. Afortunadament, podem conèixer els fets gràcies a que l'incident del vaixell a la deriva va provocar un conflicte de competències entre les autoritats civils i les militars, la qual cosa originà un interessant expedient administratiu que es conserva a l'Arxiu de Simancas i que va ser donat a conèixer per Pere Maria Orts i Bosch.

L'expedient s'inicia amb una portada que diu: *1740. Sobre un londro abandonado, que descubrieron en la mar y condugeron a la playa los marineros de Benidorme.* A continuació, hi ha una informació dels fets esdevinguts, manada fer pel jutge de Benidorm, Francesc Orts, i tramesa a Jacint Navarrete, comissari de Marina d'Alacant. L'informe dels fets causà sorpresa a l'esmentat comissari el qual manà fer indagacions perquè sospitava que el vaixell havia pogut ser o bé atacat per corsaris o bé saquejat per les persones que l'havien dut fins a la platja. Sospitar dels mariners que l'havien dut a la platja tenia lògica perquè havien emprat tota la nit per a transportar el vaixell des de l'Illa fins a la platja i en teoria havien tingut temps suficient per a transportar una bona part de la seua càrrega a un lloc segur. Segons la legislació de l'època, els naufragis eren per a la Reial Hisenda i només un 20 % del seu valor era per a qui els rescataven. Per tant, el comissari pensava que els mariners no es conformaven amb una cinquena part del rescat i s'havien apropiat de tota la càrrega. Com que s'havia pogut produir un atac als interessos de la Reial Hisenda, volia que el jutge investigara tant els mariners de Benidorm com els de les viles properes. A més, li ordenava que es prengueren mesures davant un possible perill per a la salut pública per si la causa de l'arribada del vaixell haguera estat l'abandonament per la seua tripulació a causa de la

pesta. Entre el material trobat hi havia vi, fesols i arròs corromputs i en aquella època es pensava que la corrupció era la causa de la pesta.

Encara que des del segle anterior la pesta no havia ocasionat grans mortaldats al Regne de València, es coneixien els seus efectes en països veïns i es preuien precaucions. En 1713, durant la pesta de Corfú en 1720, durant la pesta de Marsella i en 1733, durant la pesta a Trípoli i Alger, la por s'escampà per tots els ports del Regne i es prengueren mesures per tal de controlar el mal: prohibició d'entrada de vaixells procedents de zones empestades, visita dels diputats de sanitat a totes les embarcacions, quarantenes a persones i productes sospitosos, soldats custodiant les platges, etc.

Per tant, el comissari de Marina escriu al jutge de Benidorm: *Me causa novedad el que en el londro que encontraron en altamar los barcos de essa villa, y han conduzido arremolco a esa playa no se hayan encontrado otros efectos que las dos botas que Vuestra merced me expresa, sin saver lo que conviene la una de ellas, porque si huviera padezido naufragio parece que estando el buque entero, a lo menos se havia de haver encontrado algun cadaver que pereziese por falta de alimento, y así entiendo, ó que marineros la abandonaron, ó que otros lo han saqueado, y robado antes de conducirle a essa playa, por lo qual encargo a Vuestra merced que rezivida informazion sumaria sobre todo el hecho de que me da cuenta, haga también la más exacta averiguazion sobre lo demás que tenga por combeniente á inquirir si algunos sujetos de essa villa, ó de sus contornos se han aprovechado de los efectos que traheria el dicho londro, de sus palos y arreos que se han hallado menos, y reconozida la pipa que Vm. dize ignorar lo que contiene me dará de todo con remessa de los autos quenta con la mayor puntualidad para providenziar lo que corresponda, y en quanto a las precauciones que tomare esse magistrado para el resguardo de la salud publica, son indispensables, y Vuestra merced procurará el que con ellas, y de acuerdo con sus individuos se practiquen las expresadas diligenzias.*

En rebre aquesta ordre, el jutge inicià les investigacions. Primerament, manà a l'escrivà que muntara a la nau i informara de tot el que hi havia dins i també de tot el que s'havia tret a la platja. L'informe que redactà l'escrivà és importantíssim perquè en ell trobem la referència a la Mare de Déu que confirma el seu origen: *se halla esse sin arboles*

ni velas y dicho barco tiene la cubierta media de agua la que entra y sale por debajo de dicho barco quien tiene a la parte de afuera de la popa una imagen de Nuestra Señora con su niño, y dentro de el se halla un pedazo de sogá y una ancora como de lancha

L'informe continua, tot indicant el que hi havia a la platja procedent del londro: *una pipa de veynte cantaros de vino y un barril de diez cantaros con poca diferencia el qual aviendole provado, y gustado en presencia de su merced y otras personas se enquentra està yà corrupto y salado; assimismo se hallan dos azadas la una usada y la otra muy vieja, una achuela, tres ferros de serrar los patiportes, y una pipa destrozada que al parecer servia para poner manteca.*

A continuació, l'escrivà va prendre declaració a algunes persones entre elles els mariners que havien dut el vaixell remolcat fins la platja. El primer testimoni és el de Vicent Llorca el qual diu que *el dia quinze a la posta del sol va ser informat que hi havia un vaixell a la deriva i tot seguit se embarcà el testigo con otros en un laud cuyo patron es Antonio Bayona a fin de buscar el referido barco, y al anochezer del mismo dia a la parte de poniente de la isla llamada de Benidorm le encontraron el qual iba todo entre dos aguas sin arboles, ni velas, y aviendole atado un cabo como pudieron por estar el mar muy alborotado le llevaron toda la noche arremolco, y al amanecer del dia diez y seis le condujeron serca de la playa de esta villa en la que encontraron dos soldados que para dicho fin avia embiado el capitan comandante que se halla en la villa de Altea, y aviendole quitado, y desaguado un poco dicho barco entraron en el dichos soldados, y aviendole reconocido estos en presencia del testigo, y demas gente solo le encontraron los arreos que constan en el testimonio que se le ha leydo si bien se encontraron un costal de arroz, y otro de alubias todo podrido que ambos hecharon al mar.*

El testimoni declara que, al seu avís, es tractava d'una nau tipus llondro, construïda per la zona de Màlaga. Ni ell ni cap altre membre de la tripulació havia entrat a l'esmentat llondro abans que els soldats i que estava tan danyada i amb una via d'aigua tan gran que no podia aprofitar per a la navegació. Sobre la causa d'anar a la deriva per la mar pensava que no havia pogut ser atacada per corsaris musulmans; probablement, s'haurien trencat les seues amarres a causa d'un temporal i hauria estat llançada fora del port, mar endins.

La declaració d'Antoni Bayona, patró del llaüt que havia remolcat el llondro, i la del mariner Miquel Llorca, que també havia participat en el rescat, són pràcticament idèntiques a l'anterior. Només el quart testimoni, el llaurador Francesc Such, afegix dades noves que per altra banda són poc importants. Diu que el dia quinze, a la vesprada, va acompanyar el jutge *hasta el Rincon llamado del Oyx* on havien desembarcat dues barques de pescadors d'Altea als quals va preguntar si coneixien alguna cosa sobre el vaixell que *se dezia iva perdido por el mar*. Li van dir que l'havien vist però que anava sense pals ni veles i entre dues aigües de forma que no es podia entrar-hi. El jutge va escorcollar les esmentades barques i no va trobar objectes sospitosos que procediren del llondro a la deriva.

A la vista dels informes, el comissari de Marina va disposar el 26 de març que es posaren a la venda les restes del naufragi. Es faria en pública subhasta, precedida de taxació, i se subhastaria tot junt en un únic lot o separadament en diferents lots, segons foren les ofertes. El producte de la venda quedaria en mans d'una persona de confiança a disposició del jutjat.

Però aquesta ordre no es va poder dur a terme. El 5 d'abril, els soldats d'Altea començaren a cremar les dues bótes i el tonell de vi per ordre del governador d'Alcoi, Lluís de Costa i Quiroga *teniente general de los exercitos de Su Magestad*. A més, el capità que comandava els esmentats soldats va afegir que tenia carta amb ordre de cremar també el vaixell sencer i tots els seus pertrets. Informat ràpidament pel jutge Francesc Orts, el comissari de Marina li va trametre un nou escrit tot indicant que la competència sobre els naufragis corresponia a l'Almirallat i que hauria d'entrebancar l'acció dels soldats. Però el capità de dragons no va fer cas del jutge i va continuar el compliment de les seues ordres.

Davant aquesta actitud, el jutge Francesc Orts no té altra solució que redactar una diligència de protesta que s'inclou en l'expedient. Es diu que per indicació de Josep del Corral, capità de dragons d'Altea, algunes persones estaven desfent el llondro i cremant les seues fustes a la platja. Que l'esmentat capità no va fer cas de la carta del comissari de marina i, a més, va obligar el jutge a lliurar-li els altres objectes del llondro que estaven en el seu poder i també els va manar cremar.

A partir d'aquell moment, l'incident passà a

instàncies superiors. La documentació elaborada pel jutge i el comissari de Marina es va trametre a l'auditor general, el qual informà amb data de 23 de juliol que es trametera a la Junta de Justícia *para que se juzgue por las reglas y las demàs instancias*.

D'aquesta manera, el tema va aplegar al coneixement del marquès de l'Ensenada, Zenón de Somodevilla y Bengoechea. Aquest personatge, que arribaria més tard a ser secretari d'Estat d'Hisenda i Marina (ministre en la terminologia actual), ocupava en aquells moments un càrrec important a la cort. Va demanar explicacions al governador d'Alcoi, el qual li va trametre un llarg escrit tot justificant l'actuació del seu subordinat. Diu que el comissari de Marina ha informat malament. Que el capità Josep del Corral va complir les seues ordres i en un primer moment el jutge de Benidorm no sols no va dir res quan va començar a cremar el vaixell i els pertrets, sinó que fins i tot va col·laborar en les indagacions fetes pel capità i va prestar declaració. Que només a partir del 6 d'abril quan se li demanà que designara calafats i altres persones per a desfer el vaixell i cremar-lo es va presentar amb una carta del comissari de Marina *harto desatenta, segun me informo despues el capitan*, tot demanant que se li lliurara el vaixell amb tots els seus pertrets per ser els naufragis competència de l'infant almirall general. El capità es va negar tant per les ordres que tenia com pel fet que el vaixell estava ja tot desfet, de la qual cosa el capità havia informat els seus superiors. Per tant, va manar que el ferro que s'havia tret del vaixell, que havia pesat 14 arroves i mitja, es venguera en pública subhasta. El diner així obtingut es va posar a disposició del jutge, després d'haver-ne deduït el necessari per a pagar el treball dels calafats i de les altres persones que havien intervingut en el desballestament i crema.

Amb aquest escrit finalitza l'expedient i desconeixem com es resoldria el conflicte de competències entre l'autoritat militar i el comissari de Marina, que, de tota manera, es tracta d'un fet poc rellevant per al tema que ara ens ocupa. El que sí que resulta interessant és comparar les dues versions, les quals coincideixen en afirmar que en la primera meitat del segle XVIII, va arribar a la vila de Benidorm un llondro en condicions poc habituals. No hi havia tripulació i a la popa presentava una imatge de la Mare de Déu amb el seu Fill. Les autoritats van fer cremar el vaixell per por a la pesta, però no l'esmentada imatge. El relat popular queda confirmat en les seues línies fonamentals per la investigació

històrica, encara que cal depurar alguns elements posats per la ingenuïtat i la devoció popular. El llondro no va ser cremat d'un colp com suggerix el relat popular, sinó que es va desballestar i cremar de forma controlada. L'existència d'una imatge de la Mare de Déu a la popa del vaixell es coneixia des del primer dia i per tant des de molt abans d'iniciar els treballs de desfer i cremar la nau. És segur que en desballestar la nau es va apartar de la resta d'objectes, donat el seu caràcter religiós. El capità de dragons que dirigia els treballs de desballestament era molt minuciós i tenia ordre de cremar-ho tot, fins i tot les botes i altres objectes trobats dins la nau. Aleshores, per què no es va cremar també la imatge? És molt probable que en un primer moment el capità s'haguera plantejat cremar-la, però per les peticions populars i perquè, donada la mentalitat de l'època, resultava molt difícil de dur a terme aquesta acció, renunciaria a la idea. En aquest sentit, la Mare de Déu del Naufragi, primer nom que li donà la devoció popular, sí que es va salvar de ser cremada.

La imatge va ser traslladada a l'hospital que aleshores hi havia a la localitat i va ser objecte d'una gran devoció popular, especialment entre la gent de la mar, i va rebre nombroses donacions. Per exemple, en un protocol notarial de 1805 en el qual s'estipulen les condicions per armar en cors un vaixell, s'especifica que una part serà per a la Mare de Déu: *Y concluido este se haya de sacar una parte como a otro marinero y esta deba ser la mitad para la Virgen del Naufragio, del hospital de esta villa y la otra mitad en sufragio de las Benditas Almas del Purgatorio.*

El 1829, en concloure les obres de la capella de la Comunió de l'església de Sant Jaume s'hi traslladà la imatge de la Mare de Déu del Naufragi, que és el lloc on es conserva actualment. La devoció i les ofrenes no van minvar per aquest canvi. Tot al contrari, es van instituir diverses fundacions per tal de fomentar el seu culte i en sufragi de les ànimes dels donants.

En un moment determinat del segle passat, es canvià el nom de Mare de Déu del Naufragi per l'actual del Sufragi. Orts Berdín ho explica així: *tomó el nombre de María del Naufragio, y cierto prelado, al girar una visita á la parroquia, pretestando que el adjetivo no era adecuado al caso, lo cambió por el de Sufragio.* A l'esmentat autor no li semblava gens be el canvi, i ho critica clarament tot argumentant que era una Mare de Déu de pescadors i mariners i el naufragi era una realitat molt freqüent entre ells. Orts Berdín no

indica quan es va produir el canvi de nom. Probablement, va ocórrer entre 1814 i 1820. Segons Carles Llorca Baus, en 1814 encara se li posà a una nau el nom de *Virgen del Naufragio* i en 1820 se'n posa a la venda una altra que duia el nom de *Virgen del Sufragio*.

La imatge trobada a la popa del vaixell és un alt relleu de poc tamany, circumstància que s'explica pel seu origen: era un element adossat a la popa de la nau per tal d'obtenir la protecció de la Mare de Déu front als perills de la mar. Des del punt de vista artístic no es tracta d'una talla molt valuosa, i sembla obra d'un escultor poc expert en el seu art. Però tenia un gran sentiment religiós que ha sabut transmetre a la seua obra. Estilísticament, cal considerar-la com escultura barroca i la seua cronologia haurà de ser de finals del segle XVII o d'inicis del XVIII. La Mare de Déu està dreta sobre un petit núvol i sosté el seu fill amb la mà dreta. La mà esquerra, per la posició dels dits índex i polze, sembla sostenir un objecte lleuger, possiblement un escapulari, per la qual cosa s'ha identificat aquesta imatge com una representació de la Mare de Déu del Carme. També, el seu fill fa el gest de sostenir un altre escapulari. Aquesta iconografia mariana es veu completada per la seua indumentària. En primer lloc es destaca la túnica que cobrix totalment la Mare de Déu deixant veure tan sols el cap, les mans i els peus calçats. En segon lloc, es destaca el mantell que cau des del cap tot dibuixant els grans i ondulats plecs típics de la imatgeria barroca. Actualment, no es veu la talla original perquè està coberta amb un gran mantell blau d'acord amb la tradició de vestir les imatges amb teles de gran qualitat.

El 9 de desembre del 1925, va ser coronada solemnement amb motiu del seu patronatge canònic. La corona va desaparèixer durant la guerra civil de 1936.

En maig de 1948, va ser traslladada per mar a València per tal d'assistir a la concentració d'imatges marianes. La barca triada per al seu transport duia per nom *Joven Esperanza* i era més coneguda com la de *Vicentot*. Va ser triada per sorteig per dur la imatge i el seu baiard, tot acompanyant-la, les barques de *Xorroll* i de *Blat*, a més d'una petita canoa i del dragamines *Nervión*. Va arribar al Grau de València el dia 6 junt a la Mare de Déu del Castell de Cullera. Van ser els mariners de Benidorm els que transportaren la imatge de la Mare de Déu del Sufragi per totes les esglésies de València i

comptaren amb l'ajuda de persones de Benidorm residents a la capital que els donaren allotjament i fins i tot roba per eixir a l'ofrena. El punt culminant d'aquest esdeveniment va ser la desfilada del dia 8 des de l'església de Sant Doménech, situada a la plaça de Tetuan, passant pel carrer de la Pau fins la Seu. Quan tornà a Benidorm, també per mar, va ser rebuda per totes les embarcacions de Benidorm que anaren fins a la punta del Cavall amb una banda de música i després la passejaren en processó per la major part dels carrers de Benidorm. Cinquanta anys més tard, en març de 1998, la Mare de Déu dels Desemparats de València va ser duta a Benidorm en commemoració d'aquesta visita.

El 12 de novembre de 1950, durant les Festes Patronals, va ser novament coronada per monsenyor Lissou en representació de l'arquebisbe de València, tot coincidint amb les noces d'argent de la coronació.

Durant l'any marià de 1954, es va remodelar la seua capella tot col·locant un retaule de fusta, paviment de marbre de diversos colors, combregador i altar, al frontal del qual figura l'escut de Benidorm. El 1974, va ser declarada alcaldessa honorària de Benidorm.

En les festes patronals, un element fonamental del culte a la Mare de Déu del Sufragi és la processó. Normalment, no es trau la imatge original sinó una rèplica. La processó es fa pels carrers Major, Albereda, Passeig de la Carretera i pel de la Santa Faç. És transportada en unes *andes* pels jòvens que fan o han fet el servei militar en la Marina. Les *andes*, en la seua base, representen la mar sobre la qual navega un llongro del qual ix un núvol blanc sobre el qual s'assenta la Mare de Déu. Les *andes* actuals són les segones que es conserven i són molt semblants a

les primeres. Van ser donades pel capità de l'almadrava de Barbate, Baptista Pérez Llorca, el qual destinava un 1 % dels beneficis de cada temporada d'almadrava a la Mare de Déu. El 1975, es canviaren els fanals per un sistema d'il·luminació elèctrica.

L'arrelament entre les gents de la mar de Benidorm va ser la causa que el culte a la Mare de Déu del Sufragi se celebren també a Barcelona, on es venera la imatge. L'existència d'un grup de persones originàries de Benidorm que s'instal·laren a Barcelona i la gran quantitat de vaixells que atracaven al port de Barcelona en els quals navegaven molts mariners de Benidorm, va ser la causa del seu culte. Com diu Llorca Ibi *la Barceloneta ha sigut la segona pàtria dels Benidormers. Si ens endinsem en la història d'aquest poble veurem que no el podem entendre sense la relació amb el barri mariner de la Ciutat Comtal*. Per tant, no és gens estrany que l'any 1953, s'organitzara, per iniciativa de Francesca Bayona Saval, la primera missa en honor de la Mare de Déu del Sufragi i des d'aleshores ha continuat. Durant la dècada de 1970, l'alcalde de Benidorm, Jaume Barceló, viatjà a Barcelona i com a conseqüència dels contactes amb les persones originàries de Benidorm, va regalar una imatge de la Verge del Sufragi, la qual es conservà a la petita església de Santa Maria de Cervelló, prop de la mar. Anys més tard, es tancà l'església i la imatge romangué a la casa de Beatriu i Vicenta Llinares fins que en octubre de 1995 va ser traslladada a l'església de Sant Miquel del Port, on es troba actualment. Tots els anys, la comissió de Festes Patronals organitza un viatge a Barcelona per venerar la seua imatge seguint un costum iniciat en 1991 quan Josepa Orozco Cortés va ser presidenta de l'esmentada comissió.

Diccionari de Benidorm